



## Teaching Guide

Identifying Data					2015/16
Subject (*)	Fundamentos de Enfermería	Code	661G01107		
Study programme	Grao en Enfermería				
Descriptors					
Cycle	Period	Year	Type	Credits	
Graduate	Yearly	First	Obligatoria	12	
Language	SpanishGalician				
Teaching method	Face-to-face				
Prerequisites					
Department					
Coordinador	Conceiro Rúa, Amalia	E-mail	amalia.conceiro.rua@udc.es		
Lecturers	Conceiro Rúa, Amalia	E-mail	amalia.conceiro.rua@udc.es		
Web					
General description	Co estudo de Fundamentos de Enfermería preténdese introducir o alumno nas ciencias da Enfermería e a súa evolución histórica así como as distintas Teorías e Modelos de Enfermería, coa intención de que sexa capaz de comprender a función principal e diferenciada da profesión enfermeira e, ao continuar os estudos de cursos superiores, integre os conceptos fundamentais e a metodoloxía de traballo das/os enfermeiras/vos para o coidado do individuo e dos grupos, e relacione os problemas de saúde coas necesidades básicas do ser humano.				

## Study programme competences / results

Code	Study programme competences / results
A21	Identificar, integrar e relacionar o concepto de saúde e os coidados, desde unha perspectiva histórica, para comprender a evolución do coidado de enfermaría.
A22	Comprender desde unha perspectiva ontolóxica e epistemolóxica, a evolución dos conceptos centrais que configuran a disciplina de enfermaría, así como os modelos teóricos máis relevantes, aplicando a metodoloxía científica no proceso de coidar e desenvolvendo os planes de coidados correspondentes.
A23	Aplicar o proceso de enfermaría para proporcionar e garantir o benestar, a calidade e seguridade ás persoas atendidas.
A24	Coñecer e aplicar os principios que sustentan os coidados integrais de enfermaría.
A25	Dirixir, avaliar e prestar os coidados integrais de enfermaría, ao individuo, a familia e a comunidade.
A37	Realizar as técnicas e procedementos de coidados de enfermaría, establecendo unha relación terapéutica cos enfermos e familiares.
B1	Aprender a aprender.
B2	Resolver problemas de forma efectiva.
B3	Aplicar un pensamento crítico, lóxico e creativo.
B4	Traballar de forma autónoma con iniciativa.
B5	Traballar de forma colaborativa nun equipo interdisciplinar.
B6	Comportarse con ética e responsabilidade social como cidadán e como profesional.
B7	Comunicarse de maneira efectiva en un entorno de traballo.
B8	Capacidade de análise e sínteses.
B9	Capacidade de aplicar os coñecementos na práctica.
B10	Capacidade para adaptarse ás situacións novas.
B11	Capacidade e habilidade de xestión da información.
B12	Capacidade para organizar e planificar.
B13	Toma de decisións.
B14	Habilidades interpersonais.
B15	Capacidade para comunicarse con persoas non expertas na materia.
B16	Coñecer e apreciar a diversidade e a multiculturalidade.
B18	Desenvolver a capacidade de liderado.
B19	Coñecementos de informática relativos ao ambiente de estudio.
B20	Sensibilidade cara a temas medioambientais.



B21	Implicación na calidade e busca/procura da excelencia.
B22	Capacidade para motivarse e motivar a outros.
B24	Fomentar e aplicar os dereitos fundamentais e a igualdade entre homes e mulleres.
C3	Utilizar as ferramentas básicas das tecnoloxías da información e as comunicacións (TIC) necesarias para o exercicio da súa profesión e para a aprendizaxe ao longo da súa vida.
C4	Desenvolverse para o exercicio dunha cidadanía aberta, culta, crítica, comprometida, democrática e solidaria, capaz de analizar a realidade, diagnosticar problemas, formular e implantar solucións baseadas no coñecemento e orientadas ao ben común.
C6	Valorar criticamente o coñecemento, a tecnoloxía e a información dispoñible para resolver os problemas cos que deben enfrontarse.
C7	Asumir como profesional e cidadán a importancia da aprendizaxe ao longo da vida.
C8	Valorar a importancia que ten a investigación, a innovación e o desenvolvemento tecnolóxico no avance socioeconómico e cultural da sociedade.
C10	CB2.- Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos a seu traballo ou vocación de unha forma profesional y posúan as competencias que solen demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo.
C11	CB3.- Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan una reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
C12	CB4.- Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solucións a un público tanto especializado como non especializado

Learning outcomes			
Learning outcomes	Study programme competences / results		
Analizar o desenvolvemento das sociedades ao longo da historia, describindo o proceso saúde-enfermidade para identificar a función de coidar nas sociedades de cada época.	A21 A24	B1 B3 B4 B8 B10 B11 B18 B21 B22	C4 C7
Identificar a función da Enfermería e comprender a importancia do establecemento dun marco teórico.	A22 A24	B1 B2 B3 B6 B8 B9 B11 B12 B16 B18 B20 B21 B24	C4 C7 C8 C12



Comprender as teorías e modelos conceptuais máis relevantes.	A22	B1 B2 B3 B6 B8 B16 B24	C4 C8
Describir a aplicación da metodoloxía científica en enfermaría: Proceso de Atención de Enfermaría.	A22 A23	B1 B2 B3 B6 B8 B12 B13 B16 B24	C3 C4
Aplicar o Proceso de Atención de Enfermaría.	A22 A23 A24	B1 B2 B3 B4 B8 B9 B12 B13	C3 C4
Valorar e planificar coidados básicos para a atención das necesidades fundamentais do ser humano.	A22 A23 A24 A25 A37	B2 B3 B4 B5 B6 B7 B8 B9 B10 B11 B12 B13 B14 B15 B16 B19 B20 B21 B22 B24	C3 C4 C6 C10 C11 C12

Contents	
Topic	Sub-topic
UNIDADE I.-HISTORIA DA ENFERMERÍA	



TEMA 1. EVOLUCIÓN HISTÓRICA DOS COIDADOS DE ENFERMERÍA	1.1 Os coidados aos enfermos a través dos tempos. 1.2 Factores condicionantes. 1.1 Os coidados aos enfermos a través dos tempos. 1.2 Factores condicionantes. 1.2.1 Evolución dos conceptos de saúde e enfermidade. 1.2.2 Comportamento social ante os enfermos e a enfermidade. 1.2.3 Consideración social das mulleres a través da historia. 1.2.4 Evolución do coñecemento
TEMA 2. EL ORIGEN DE LOS CUIDADOS	2.1 Cuidado de los enfermos en los pueblos primitivos. Cuidados de supervivencia. 2.2 El papel de la mujer en los cuidados.
TEMA 3. AS CIVILIZACIÓNS ANTIGAS	3.1 Egipto, Chinesa e India 3.2 O Mundo Mediterráneo: Grecia e Roma 3.2.1 Características xerais da época. 3.2.2 O xuramento hipocrático.
TEMA 4. A IDADE MEDIA	4.1 Perspectiva histórica. 4.2 Os monasterios e hospitais 4.3 A atención dos enfermos. 4.4 A influencia das cruzadas 4.5 Os hospitais e tipo de coidados na Coruña
TEMA 6. O MUNDO CONTEMPORÁNEO	6.1 Os avances da ciencia. 6.2 O nacemento da Enfermaría profesional: 6.2.1 Diaconisas de Kaiserswert. 6.2.2 Florence Nightingale. A súa vida e a súa obra. Repercusiones da súa obra. 6.3 Os hospitais e tipo de coidados na Coruña
TEMA 7. A CRUZ VERMELLA INTERNACIONAL	7.1 Fundación, funcións e ámbito de actuación.
TEMA 8. DESENVOLVEMENTO HISTÓRICO DA ENFERMERÍA EN ESPAÑA	8.1 Século XIX. Os coidados: unha nova perspectiva para Enfermaría. 8.2 Enfermaría. Consideración social. 8.3 Practicantes. 8.4 Matronas. 8.5 Fundación da primeira escola de enfermeiras. 8.6 Expedición Balmis 8.7 Hospitais e tipos de coidados
TEMA 9. A ENFERMERÍA DO PRESENTE	9.1 Século XX. Desenvolvemento da profesión. 9.2 Primeiros ordenamentos legais. 9.3 Situación da Enfermaría nas primeiras décadas. 9.4 Colexios profesionais. 9.5 Reorganización da Enfermaría: Axudantes Técnicos Sanitarios (A.T.S.) 9.6 Especialidades. 9.7 Proceso de integración das Escolas de .A.T.S. na Universidade. 9.8 Lei de Reforma Universitaria (L.R.U). Profesorado. 9.9 Reforma dos Plans de Estudos. 9.10 Lei Orgánica Universitaria (L.O.U) 9.11 Proceso de Bolonia 9.12 Organismos relacionados coa Enfermería
UNIDADE DIDÁCTICA II. ENFERMERIA PROFESIONAL.MODELOS E TEORIAS DE ENFERMERIA	



TEMA 1. A ENFERMERÍA PROFESIONAL.FUNCIÓN DIFERENZADA DA PROFESIÓN DE ENFERMERÍA	<ul style="list-style-type: none"><li>1.1 Concepto e características de profesión</li><li>1.2 Concepto de enfermaría. A enfermería como profesión</li><li>1.2 Campo de actuación.</li><li>1.3 Supostos básicos da profesión de enfermaría.</li><li>1.4 Funcións de enfermería:</li><li>1.5 O equipo de saúde: a enfermeira como membro do equipo de saúde.</li></ul>
TEMA 2. MARCO CONCEPTUAL DA PROFESIÓN DE ENFERMERÍA.MODELOS DE COIDADOS EN ENFERMERÍA	<ul style="list-style-type: none"><li>2.1 O concepto de marco conceptual dunha profesión.</li><li>2.2 A necesidade de establecer un marco conceptual</li><li>2.3 Elementos que compoñen o marco conceptual.</li><li>2.4 Concepto de Modelo. Elementos dun modelo.</li><li>2.5 Necesidade de adoptar un modelo na práctica.</li><li>2.6 Criterios de clasificación dos modelos. Tendencias.</li></ul>
TEMA 3. TENDENCIA NATURALISTA	<ul style="list-style-type: none"><li>3.1 Florence Nightingale.</li><li>3.2 Fundamentos do modelo.</li><li>3.3 Significado do modelo para a enfermería.</li></ul>
TEMA 4. TENDENCIA DE SUPLENCIA/AXUDA	<ul style="list-style-type: none"><li>4.1 O modelo de cuidados de Virginia Henderson.</li><li>4.1.1 Aas necesidades humanas y a súa relación coa enfermería.</li><li>4.2 O modelo de cuidados de Dorothea Orem.</li><li>4.2.1 O autocoidado como actividade humana.</li><li>4.3 Función da enfermería nestes modelos.</li></ul>
TEMA 5.TENDENCIA DE INTERRELACIÓN	<ul style="list-style-type: none"><li>5.1 O modelo de Hildegard Peplau.</li><li>5.2 O modelo de Callista Rey.</li><li>5.3 O modelo de Martha Rogers.</li></ul>
TEMA 6. TEORÍAS DE ENFERMERÍA	<ul style="list-style-type: none"><li>6.1 Rosemarie Rizzo Parse: Desarrollo humano</li><li>6.2 Madeleine Leininger: teoría da diversidade e da universalidade dos cuidados culturais.</li></ul>
UNIDADE III.-METODOLOXÍA CIENTÍFICA E A SÚA APLICACIÓN EN ENFERMERÍA. O PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMERIA	
TEMA 1. A APLICACIÓN DO MÉTODO CIENTÍFICO EN ENFERMERÍA: O PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMERÍA.	<ul style="list-style-type: none"><li>1.1 O Proceso de Atención de Enfermería: orixe e historia.</li><li>1.2 O Proceso como método de solución de problemas.</li><li>1.3 Etapas do proceso de Enfermería.</li></ul>
TEMA 2. PRIMEIRA ETAPA DEL PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMERÍA: A VALORACIÓN	<ul style="list-style-type: none"><li>2.1 A recolleita e selección de datos. Métodos para a recolleita. Fontes que aportan datos.</li><li>2.2 A recolleita de datos a través da entrevista. A entrevista como forma de comunicación e como medio de obtención de datos.</li><li>2.3 A recolleita de datos a través da observación.</li><li>2.3.1Concepto e fins da observación.</li><li>2.4. Valoración segundo ou modelo de V. Henderson</li><li>2.5. Valoración segundo vos patróns funcionales de M. Gordon</li></ul>
TEMA 3. SEGUNDA ETAPA DO PROCESO DE ATENCIÓN DE ENFERMERÍA: IDENTIFICACIÓN DE PROBLEMAS: O DIAGNÓSTICO DE ENFERMERÍA.	<ul style="list-style-type: none"><li>3.1 Análise dos datos recolleitos.</li><li>3.2 Diagnóstico de Enfermería. Concepto. Evolución histórica.</li><li>3.3 Sistemas de clasificación dos Diagnósticos de Enfermería</li><li>3.3.1 Taxonomía diagnóstica.</li><li>3.4 Compoñentes do Diagnóstico de Enfermería: título, definición, características definitorias e factores relacionados.</li><li>3.5 Clasificación dos Diagnósticos de Enfermería: reais, potenciais e posibles.</li><li>3.6 Formulación correcta do Diagnóstico de Enfermería.</li><li>3.7 Problemas Interdependientes. Concepto. Diferenzas entre Diagnóstico de Enfermería e Problema interdependiente</li></ul>



TEMA 4. TERCEIRA ETAPA DO PROCESO DE ENFERMERÍA: A PLANIFICACIÓN DOS COIDADOS.	<p>4.1 Concepto e finalidade.</p> <p>4.2 Selección de prioridades.</p> <p>4.3 Establecemento de obxectivos.</p> <p>4.3.1 Clasificación dos Resultados de Enfermería:NOC</p> <p>4.4 Determinación de actividades.</p> <p>4.2.1Clasificación das Intervencions de Enfermería:NIC</p>
TEMA 5. CUARTA ETAPA DO PROCESO DE ENFERMERÍA: A EJECUCIÓN DO PLAN DE COIDADOS.	<p>5.1 A execución do planificado. Persoas que interveñen na execución do Plan de Coidados.</p> <p>5.2 Formas de intervención da enfermeira no Plan de Coidados</p>
TEMA 6. QUINTA ETAPA DO PROCESO DE ENFERMERÍA: A AVALUACIÓN	<p>6.1 Concepto de avaliación no Proceso de Enfermería.</p> <p>6.2 Elementos e aspectos da avaliación.</p> <p>6.3 Instrumentos de avaliación. Formas de avaliación</p>
UNIDADE IV. COIDADOS BÁSICOS DE ENFERMERÍA	
TEMA 1. COIDADOS BÁSICOS PARA A ATENCIÓN DAS NECESIDADES FUNDAMENTÁIS DE SER HUMANO ADAPTADOS AO MODELO DE VIRGINIA HENDERSON.	<p>1.1. Introducción</p> <p>1.2. Necesidade de oxigenación</p> <p>1.3. Necesidade de nutrición e de hidratación</p> <p>1.4 Necesidade de eliminación</p> <p>1.5. Necesidade de moverse e de manter unha boa postura</p> <p>1.6. Necesidade de descanso e soño</p> <p>1.7. Necesidade de usar pezas de vestir adecuadas</p> <p>1.8. Necesidade de termorregulación-</p> <p>1.9. Necesidade de hixiene e protección dá pel</p> <p>1.10. Necesidade de evitar vos perigos</p> <p>1.11. Necesidade de comunicarse</p> <p>1.12. Necesidade de vivir segundo as súas crenzas e valores</p> <p>1.13. Necesidade de traballar e de realizarse</p> <p>1.14. Necesidade de participar en actividades recreativas</p> <p>9.15. Necesidade de aprendizaxe</p>
TEMA 2. COIDADOS BÁSICOS PARA A ATENCIÓN DAS NECESIDADES FUNDAMENTÁIS DE SER HUMANO ADAPTADOS AOS PATRÓNS FUNCIONAIS DE SAÚDE DE MARGORY GORDON.	<p>2.1. Introducción</p> <p>2.2. Percepción da saúde- mantemento da saúde</p> <p>2.3. Nutricional - metabólico</p> <p>2.4. Eliminación</p> <p>2.5. Actividade- exercicio</p> <p>2.6. Sono- descanso</p> <p>2.7. Cognitivo-perceptual</p> <p>2.8. Autopercepción- autoconcepto</p> <p>2.9. Rol- relacións</p> <p>2.10. Sexualidade- reprodución</p> <p>2.11. Adaptación- tolerancia ao estrés</p> <p>2.12. Valores- crenzas</p>
TEMA III.COIDADOS BÁSICOS NUN ENTORNO MULTICULTURAL	<p>3.1. Saúde e enfermidade</p> <p>3.2. Modelos de saúde</p> <p>3.3. Enfermaria transcultural</p> <p>3.4. Competencia cultural</p> <p>3.5. Valoración cultural</p> <p>3.6 Aproximación ao paciente inmigrante</p>

Planning

Methodologies / tests	Competencies / Results	Teaching hours (in-person & virtual)	Student?s personal work hours	Total hours
-----------------------	------------------------	--------------------------------------	-------------------------------	-------------



Guest lecture / keynote speech	A21 A22 A24 B6 B7 B8 B16	40	60	100
Oral presentation	A21 A22 B22 B18 B15 B14 B13 B12 B11 B10 B8 B7 B6 B5 B4 B3 B1 C4 C6 C7 C8 C11 C12	4	4	8
Supervised projects	A21 A22 A24 B16 B18 B19 B20 B21 B24 C3 C10 C12	22	20	42
Case study	A22 A23 A24 A25 A37 B1 B2 B3 B4 B6 B8 B11 B12 B13 B16 C3 C6	16	16	32
Mixed objective/subjective test	A21 A23 A24 B2 B3 B8 B9	2	70	72
Workbook	A21 A22 B6 B7 B8 B16 B20 B21 B23 B24 C7 C10 C11 C12	4	40	44
Personalized attention		2	0	2

(\*The information in the planning table is for guidance only and does not take into account the heterogeneity of the students.

Methodologies	
Methodologies	Description
Guest lecture / keynote speech	Actividade na que o profesor expoñen de xeito oral e con medios audiovisuais contidos teóricos do programa e a orientación bibliográfica dos mesmos
Oral presentation	Actividade na que os alumnos expoñen, de xeito oral e con medios audiovisuais, lectura de artigos de revistas científicas, traballos de campo, películas... para profundizar nos contidos do programa.
Supervised projects	Actividade na que os estudantes, de forma autónoma, profundan ou relacionan coñecementos expostos polo profesor
Case study	Actividade na que os estudantes, ante un caso concreto, deben ser capaces de valorar as necesidades básicas, analizar os datos e identificar problemas de saúde da persoa, familia e comunidade
Mixed objective/subjective test	Proba escrita con pregunta curta, tipo test e casos.
Workbook	Lectura de artigos de revistas científicas para profundizar nos contidos do programa.

Personalized attention	
Methodologies	Description
Oral presentation Supervised projects Case study Mixed objective/subjective test	A atención personalizada (titorías) relacionada coa proba mixta ten como finalidade atender as consultas do alumnado relacionadas co estudo e/ou temas vinculados coa materia. Farase de forma individualizada, ben de maneira presencial ou a través do correo electrónico.
	A atención personalizada relacionada cos traballos tutelados, presentación oral e estudo de casos ten como finalidade orientar aos estudantes na realización dos traballos. O seguimento farase de forma individual ou en pequenos grupos, ben de maneira presencial ou a través do correo electrónico.
	Para as sesións de atención personalizada deberase pedir cita previamente.



## Assessment

Methodologies	Competencies / Results	Description	Qualification
Workbook	A21 A22 B6 B7 B8 B16 B20 B21 B23 B24 C7 C10 C11 C12	A avaliación das lecturas farase tendo en conta a exposición oral e a capacidade de síntese e de relación de conceptos.  Entrega dun traballo individual de lectura, de carácter obligatorio  O profesor especificará previamente a data de entrega	10
Oral presentation	A21 A22 B22 B18 B15 B14 B13 B12 B11 B10 B8 B7 B6 B5 B4 B3 B1 C4 C6 C7 C8 C11 C12	Presentación na aula dos traballos tutelados, saídas de campo e das lecturas.  Valorarase:  A nivel individual: Claridade e capacidade de síntese na presentación oral  A nivel grupal: Claridade, orixinalidade e capacidade de síntese tanto na presentación oral como no uso de recursos. Tamén se valorará a adaptación ao tempo, de 8 a 10 minutos , segundo indicacións da profesora	5
Supervised projects	A21 A22 A24 B16 B18 B19 B20 B21 B24 C3 C10 C12	Entrega e defensa de traballos de carácter obligatorio que se desenvolve mediante traballo conxunto dun grupo de estudantes  Entrega dous traballos individuais de carácter obligatorio  O profesor especificará previamente a data de entrega  Valorarase: Claridade, orixinalidade e capacidade de síntese.	15
Case study	A22 A23 A24 A25 A37 B1 B2 B3 B4 B6 B8 B11 B12 B13 B16 C3 C6	Na avaliación valorarase a capacidade do alumno para aplicar do pensamento crítico enfermeiro para valorar, seguindo o modelo de V. Henderson e os Padróns Funcionales de M. Gordon, e identificar os problemas ou necesidades da persoa, familia e/ou comunidade	10
Mixed objective/subjective test	A21 A23 A24 B2 B3 B8 B9	A proba constará de preguntas curtas e tipo test, relacionadas con contidos teóricos, lecturas, estudo de casos e traballos tutelados. Resolución dun caso ante un problema de saúde-enfermidade utilizando o proceso de atención de enfermería  Puntuará sobre un mínimo de 0 e un máximo de 10. A puntuación mínima para superar a proba será de 5.  Para alcanzar a cualificación de 5 é imprescindible contestar correctamente ao 75% das cuestións e obter unha cualificación de 5 no caso	60

## Assessment comments





Todo o que se traballa no aula é materia de exame.

Para poder aprobar a materia é necesario ter aprobados todos os bloques.

A proba mixta constará dun caso clínico (parte práctica) e dun examen tipo test e unha pregunta curta relacionada cos contidos teóricos, lecturas e traballos tutelados durante o curso (parte teórica). Na proba mixta cómpre ter aprobados os dous bloques: o teórico (50%) e o práctico (50%). A nota será a media de ambos unha vez aprobados ditos bloques. Para aprobar a parte tipo test, é necesario responder correctamente ao 75% das respostas.

As probas superadas na primeira oportunidade conservaranse para a segunda oportunidade. Calquera tentativa de copia nun exame ou traballo supón un suspenso (0) na asignatura.

Segunda oportunidade: A avaliación correspondente aos traballos tutelados, estudo de casos e presentacións orais, debido ao tipo de actividade que se realiza, non

se considera actividade recuperable. Os estudantes só poderán empregar a

segunda oportunidade para recuperar as demais actividades. Nesta segunda oportunidade, a nota final será do 70% da materia.

Adianto de oportunidade: Esta avaliación constará dun

examen tipo test, dun caso clínico e dunha pregunta curta, relacionadas cos contidos teóricos, lecturas e traballos tutelados durante o curso.

A cualificación

será o 100% da nota obtida no mesmo (40% exame tipo test; 40% caso; 20% preguntas curtas)

Estudantes con matrícula parcial: Proba mixta (75%: 35% o examen teórico e 40% o caso clínico). Traballos 25% (Deberá presentalos o día acordado entre o profesor e o estudante a o longo do curso académico)

A asistencia ás clases de grupo é obligatoria. Só se permitirán 7 faltas de asistencia, mesmo xustificadas. Cada falta restará 0.25 puntos á nota final.

A partir de 7 faltas a materia estará suspensa.

## Sources of information

<b>Basic</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>- Martínez Martín ML, Chamorro Tebollo E (2011). Evolución histórica del cuidado enfermero.. Barcelona:Elsevier Mosby</li><li>- (2001). Híades. Revista de Historia de la Enfermería. Alcalá de Guadaira</li><li>- Marriner Tomey A, Raille Alligood M (2011). Modelos y Teorías en enfermería. Barcelona: Elsevier Mosby</li><li>- Nightingale, F (1996). Notas sobre Enfermería . Barcelona: Masson- Salvat</li><li>- Spector R.E, Muñoz M.J (2003). La cultura de la salud. Madrid: Pearson Educación</li><li>- Alfaro, R (2003). Aplicación del proceso enfermero. Fomentar el cuidado en colaboración. Barcelona: Masson</li><li>- Bulechek G.,Butcher H, Dochterman J, Wagner CH (2013). Clasificación de las Intervenciones de Enfermería (NIC). Barcelona:Elsevier</li><li>- Luis;Rodrigo M.T. (2013). . Los diagnósticos enfermeros. Revisión crítica y guía práctica. Barcelona:Elsevier</li><li>- Moorhead S, Johnson M, Maas M, Swanson E (2013). Clasificación de Resultados de Enfermería (NOC). Barcelona:Elsevier</li><li>- NANDA (2013). Diagnósticos enfermeros: Definiciones y Clasificación 2012-2014. Barcelona:Elsevier</li><li>- Kozier B., Erb G (2008). Fundamentos de Enfermería. Conceptos, proceso y práctica. Madrid: McGraw-Hill Interamericana</li></ul>
--------------	---



<b>Complementary</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>- Adam, E. (1982). Hacia dónde va la Enfermería. Madrid: Interamericana</li><li>- Collière MF (1983). Promover la vida. De la práctica de las mujeres cuidadoras a los cuidados de enfermería. Madrid: interamericana McGraw-Hill</li><li>- Domínguez Alcón, C (1986). Los cuidados y la profesión enfermera en España. Madrid: Pirámide</li><li>- Donahue, P (1988). Historia de la enfermería. Barcelona: Doyma</li><li>- Eseverri Chaverri, C (1995). Historia de la Enfermería española e Hispanoamericana. Madrid: Universitas</li><li>- Hernández Conesa, J (1996). Historia de la enfermería. Un análisis histórico de los cuidados de enfermería.. Madrid: interamericana McGraw-Hill</li><li>- Hernández Martín, F (1996). Historia de la Enfermería en España. Desde la antigüedad hasta nuestros días.. Madrid: Síntesis</li><li>- Henderson, V (1984). La naturaleza de la Enfermería. Madrid: Interamericana</li><li>- Poletti, R (1980). Cuidados de Enfermería. Tendencias y conceptos actuales. Barcelona: Rol</li><li>- Carpenito, L.J. (2002). Diagnósticos de Enfermería. Aplicaciones a la práctica clínica. Madrid: McGraw-Hill Interamericana</li><li>- Kozier B., Erb G (2004). Técnicas de Enfermería Clínica. Madrid: McGraw-Hill Interamericana</li><li>- Riopelle, L.; Grondin, L. Phaneuf (1993). Un proceso centrado en las necesidades de la persona. Madrid: Interamericana</li><li>- (). Cuiden.</li><li>- (). Cultura de cuidados.</li><li>- (). Enfermería Clínica.</li><li>- (). Index de enfermería.</li><li>- (). Metas de Enfermería.</li><li>- (). Rol de enfermería.</li></ul>
----------------------	--

## Recommendations

### Subjects that it is recommended to have taken before

### Subjects that are recommended to be taken simultaneously

Anatomía/661G01001

Nutrición/661G01009

Fisiología/661G01105

### Subjects that continue the syllabus

### Other comments

(\*)The teaching guide is the document in which the URV publishes the information about all its courses. It is a public document and cannot be modified. Only in exceptional cases can it be revised by the competent agent or duly revised so that it is in line with current legislation.